

Landskap - ute och inuti

■ Både själsliga landskap och naturvetenskapliga planschverk från sinnevärlden kan beskådas på Nationalmuseum och Waldemarsudde just nu. Olle Granath rapporterar från de bägge utställningarna. Han har dessutom sett Goyaliknande visioner i TBV:s lokaler.

PRESENTERAD med citat från C J L Almqvist och rapporter från ett politiskt oroligt Stockholm ur det då radikala Aftonbladet framstår landskapsmålaren Carl Samuel Graffman (1802—1862) som om han, från "Amorina", stigit rakt in i en brutal verklighet. Graffman var skolad av Carl Johan Fahlerantz och hade i tidens anda givit ut en portfölj med litograferade "vuer" från en resa till Skottland. Där hade han också träffat den av honom beundrade Walter Scott. Så långt var han en typisk representant för sin tids romantik.

Men på grund av en labil läggning och ett oförsiktigt yttrande i politiska frågor på en krog 1838 blev han fängslad och förd till Danviks Dårhus i "complett vansinne med raseri". Där satt han till sin död och ritade "orediga bilder på strödda papperslappar" eller skrev långa brev till både döda och levande vänner. Så har läkaren vid Danviken, doktor Sonden, rapporterat om honom till eftervärlden.

Det är den inspärrade och sjuke Graffman som har lockat Jan Häfström att göra en vandringsutställning, "Det stora trädet", för Riksutställningar. Den visas under sommaren i något utökat skick i Nationalmuseum.

■ Kaotiskt raseri

Häfström har fascinerats av en teckning av ett stort träd som "är en utmaning mot alla försök att tvinga naturen till underkastelse, naturen och människohjärtat". Häfström lägger en replik av den förrymde brottslingen Johannes i "Amorina" i Graffmans mun: "Visste ni att allt är sant i konsten, som är möjligt i naturen och människohjärtat." I bilden av ett stycke okuvlig natur kunde Graff-

man projicera sitt eget frihetsbehov och därför blev den teckningen så mycket "naturligare" än de tidigare, konventionellt uppfattade landskapen. Inte därför att han var "galen".

Häfström frågar sig varför den "livskänsla" han finner hos Graffman känns så viktig just nu. Svaret är förmodligen att det är med hela verkligheten som med ensstaka människor, när den blivit tillräckligt hunsad och malträterad av översitteri och förmynderskap kan den resa sig inför sina förtryckare i ett slags ursprungligt och kaotiskt raseri, och då är den sann. I den meningen är Graffmans meddelande från det dystra Danviken sannare än det mesta samtiden försöker tuta i oss.

■ Mardrömslikt

Under ett inre tryck tycks också den spanske tecknaren och grafikern Antonio Klett arbeta. Hans verk visas i TBV:s lokaler, Västmannagatan 50. Med en spröd och nervös linje återger han mardrömslika och kaotiska visioner som har drag av både Goyas etsningar och vissa former av surrealism. Dessa visioners karaktär av tvångsbilder förtydligas i en teckning där det slitits upp ett hål i mardrömmen och man ser ut över ett fält där det står en kärra vid ett träd. Kring den bilden råder lugn, en vardaglig verklighet fungerar här som en fast punkt utom räckhåll för marans attacker. Den bilden är hans bästa och ger en nyckel till vad det handlar om.

■ Mild precision

Waldemarsudde har under sommaren finländskt besök. Landskaps- och stillebensmålaren Thomas von Boehm har som medutställare valt de tre bröderna von Wright, Magnus (1805—1868), Wilhelm (1810—1887) och Ferdinand (1822—1906).

Boehm är en meditatív målare som ger sina motiv en magiskt laddad stillhet. I sin katalogtext knyter Hans Eklund samman hans måleri med italienaren Giorgio Morandis, och där finns en nära släktskap.

Valet av bröderna von Wright torde också ha varit betingat av en känsla av samhörighet från Boehms sida. Det kontemplativa studiet av anspråkslösa och välbekanta motiv är gemensamt. Men där Boehm tillhör abstraktionens 1900-tal och låter materien förflyktigas i ett luddigt ljus är alla tre Wright "borgerliga realisterna" från förra seklet. De var jägare och naturvetare utan större konstnärlig skolning, och för dem var detaljtrohet inför naturen det avgörande konstnärliga kriteriet. Men de drev återgivningen av sina iakttagelser mot en mild precision av det slag som bara hör hemma inom poesin. Det gäller till och med deras naturvetenskapliga planschverk som Wilhelms "Skandinaviens fiskar" och Magnus och Wilhelms "Svenska foglar". Också i deras teckningar av mer tillfälligt art finns ett avspänt "resonerande" i bild som är fyllt av både humoristiska och fina iakttagelser.

OLLE GRANATH

"Löverträd" av landskapsmålaren Carl Samuel Graffman, 1842, visas på Nationalmuseum.